

**EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](#) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Ігор Васильович Іщенко

Доктор політичних наук, доцент
Завідувач кафедри міжнародних відносин
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
Пр. Гагаріна 72, Дніпро, 49000, Україна
E-mail: iv.ishchenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5799-7364>

Igor V. Ishchenko

D.Sc. (Political science), Assoc. Prof.
Head of the Department of International Relations
Oles Honchar Dnipro National University
Gagarina ave., 72, Dnipro, 49000,
Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-5799-7364>

Даниїл Володимирович Дяченко

Студент спеціальності «Міжнародні
відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
Пр. Гагаріна 72, Дніпро, 49000, Україна
E-mail: dandutch18@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4412-1528>
УДК 323.2

Dahyil V. Dyachenko

Student in specialty “International Relations,
Public Communications and Regional Studies”
Oles Honchar Dnipro National University
Gagarina ave., 72, Dnipro, 49000,
Ukraine

**СИМВОЛІЧНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ/ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ
ПОЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Received 18 July 2019; revised 20 August 2019; accepted 23 September 2019

DOI: 10.15421/341928

Анотація

Автори моделюють вплив символів у політичному просторі на зміну його стану. Розкриваються методологічні підходи до розуміння політичної реальності, яка постійно перебуває під тиском навантаження символів. Показаний нерозривний зв'язок функціонування символів у внутрішній політиці та міжнародних відносинах. Неконгруентні символи взаємодіючих політичних систем породжують політичну нестабільність, що є поширеним явищем в умовах сучасних міжнародних відносин. Розглянуто нові технології втілення символів у свідомість середовища політичних систем. Підкреслено, що успішність проникнення символів у свідомість залежить від конгруентності їх змісту соціокультурним стереотипам. Адже символи несуть в собі певні аксіологічні коди, які, дешифруючись, сприймаються в свідомості як свої/чужі, добре/погано. Залучено синергетичну теорію для пояснення сутності впливу символіки на політичну стабільність в умовах авторитаризму та сучасних політій.

Ключові слова: *символ, символічна політика, політична стабільність, політична нестабільність, міжнародні відносини, синергетика, комунікативний підхід, аттрактор, конгруентність, символічна політична матриця.*

***Symbolic politics as a way to stabilize/destabilize the political space
in the context of globalization***

Abstract

The relevance of the article is related to the social demand for good governance. Meanwhile, successful political technologies occur more often when politicians use symbols. The authors model the influence of symbols on the social environment in the modern political space. As a rule, political consultants are looking for an opportunity to replace the system of symbols of opponents and thus they can destabilize the social environment. The article reveals the methodological approaches to the understanding of political reality, which is under constant pressure of symbols. The scientific search for such a political reality is associated with the name of G. Lasswell. The purpose of the article is to identify the features of symbolic politics in the context of its influence on the stabilization/destabilization of the political space against the backdrop of

globalization. The main task is to theoretically substantiate the role of symbols in modern politics. The range of studies of social entropy lies between political stability and instability, which are the result of the influence of symbols. Modern social and information systems raise the role of symbols to a new level. The role of symbols becomes even more significant. The article reveals the role of symbols in the international relations of different political systems. The study shows how the characters are born, which serve as attractors. Attractors can generate stability or instability in international relations. Politicians use symbols in internal politics and international relations. These symbols are closely interrelated. Non-congruent symbols cause political instability when political systems interact. This situation is often met in modern international relations. Political institutions of different levels transmit their symbols. The media are the main subject that broadcast symbols. Researchers describe new technologies that policymakers use to penetrate symbols into the minds of political systems. Political technologists are improving the use of social networks as a means to form public opinion. The authors noted that individuals perceive symbols positively if their content is congruent with sociocultural stereotypes. Symbols carry certain axiological codes, which are deciphered in consciousness and perceived as their / stranger, good / bad. The article contains elements of synergetic theory. It is necessary to explain the essence of the influence of symbols of political stability / instability. Synergetic applied to the conditions of authoritarianism and modern democracies.

Authoritarianism forms communication that eliminates the ambivalence of symbols. This circumstance provides control of political stability. Democracy provides a free choice of symbols that correspond to the axiological basis of the environment, therefore political stability is maintained.

Key words: symbol, symbolic politics, political stability, political instability, international relations, synergetics, communicative approach, attractor, congruence, symbolic political matrix.

Символическая политика как инструмент стабилизации/дестабилизации политического пространства в условиях глобализации

Аннотация

Авторы моделируют влияние символов в политическом пространстве на изменение его состояния. Раскрываются методологические подходы к пониманию политической реальности, которая постоянно находится под давлением нагрузки символов. Показана неразрывная связь функционирования символов во внутренней политике и международных отношениях. Конгруэнтные символы взаимодействующих политических систем порождают политическую нестабильность, что является распространенным явлением в условиях современных международных отношений. Рассмотрены новые технологии воплощения символов в сознание среды политических систем. Подчеркнуто, что успешность проникновения символов в сознание зависит от конгруэнтности их содержания социокультурным стереотипам. Ведь символы несут в себе определенные аксиологические коды, которые, будучи дешифрованными, воспринимаются сознанием как свои/чужие, хорошо/плохо. Привлечено синергетическую теорию для объяснения сущности влияния символики политической стабильности в условиях авторитаризма и современных политий.

Ключевые слова: символ, символическая политика, политическая стабильность, политическая нестабильность, международные отношения, синергетика, коммуникативный подход, аттрактор, конгруэнтность, символическая политическая матрица.

Постановка проблеми.

Актуальність розкриття потенціалу символічних аспектів діяльності у політичній сфері обумовлено підвищенням інтересу до комунікативної складової політичного та управлінського процесу. Комунікативний підхід, на сьогоднішній день, виступає в якості головного аналітичного інструменту дослідження символічних аспектів політики. Технологічність політики проявляється у сфері її

символів. Символічна політика реалізується через конструювання нової політичної реальності у свідомості середовища. Вона пов'язана з архетипічними контекстами, які задаються в символах для гармонізації сприйняття змістів, закладених у політичній діяльності. Однак загальна спрямованість цієї діяльності, збігаючись з символічним навантаженням, може приховувати в собі амбівалентність. Так зміна правлячої еліти майже завжди роз-

починається розстановкою пріоритетів, закодованих у символах. Якщо деякий час ці символи співпадають з ціннісними засадами індивідів і груп, то має місце стабільне функціонування політичної системи. Разом з тим, політтехнологи завжди шукають можливість, опікуючись новими політичними силами під час виборчих кампаній, знаходити слабкі місця у системі символів опонентів. Вони пропонують свою, вдосконалену систему, яка користується довірою електорату. Як правило, велика розбіжність у ціннісному сприйнятті системи символів, що належить керівним політичним структурам і кандидатам на цей статус за умов переважання останніх, спричиняє дестабілізацію всієї політичної системи, чи окремого політичного інституту. Сьогодні остаточно не встановлена технологічність цього процесу, виходячи з сучасних глобалізаційних умов. Крім того, недостатньо уваги приділяється новим методам у цій сфері політичної діяльності, що призводить до неточностей у каузальних і дескриптивних дослідженнях процесу стабілізації/дестабілізації.

Аналіз публікацій.

Фундатором цього напрямку досліджень є Г. Лассвелл. Тему впливу політичних символів розкривали сучасні дослідники О. Баштанник [Баштанник 2018], Г. Ільтьо [Ільтьо 2013], І. Іщенко [Іщенко 2015a,b], Компанієць [Компанієць 2016], Я. Косяк [Косяк 2014], О. Крап [Крап 2006], Е. Мамонтова [Мамонтова 2012], О. В. Полянська [Полянська 2004] С. Поцелуєв [Поцелуєв 1999], Е. Прилукова [Прилукова 2012], О. Славіна [Славіна 2015], О. Стойко [Stoiko 2016]. Однак, існує нагальна потреба дослідження сучасних тенденцій застосування символів у політиці з метою ефективного менеджменту процесами стабілізації політичної сфери на локальному та глобальному рівнях.

Метою статті є виявлення особливостей символічної політики у контексті її впливу на стабілізацію/дестабілізацію політичного простору на тлі глобалізації. Основним завданням є теоретично обґрунтувати роль символів у політиці і встановити практичну реалізацію символічної політики у діапазоні соціальної

ентропії від стабільного стану до нестабільності.

Основний зміст.

Важливо звернути увагу на те, що розглядаючи політичні символи, як ключовий елемент політичних комунікацій, більшість сучасних дослідників відносять феномен політичного символу до явищ політичної культури та свідомості [Мамонтова 2012: 268]. С. Поцелуєв, під символічною політикою пропонує розуміти особливий різновид політичної комунікації, що суто технічно покликана навіювати певні смисли за допомогою візуальних інструментів. Контекстуально, навіть будь-яка подія, може виступати у якості символу [Поцелуєв 1999: 62]. Продовжуючи міркування у даному руслі, цікаво навести думку Г. Лассуела про те, що визначальною поведінкою політичного актора є формування емоційно забарвлених смислів, політичних символів, пропаганда та агітація. А отже, політична комунікація має бути головним предметом політичної науки [Мамонтова 2012: 268]. Розкриваючи саме поняття політичного символу, можна визначити його як певний знак, що відображає динамічний образ дій, чи певну політичну подію; певну статичну конструкцію, яка пов'язана з певними соціокультурними очікуваннями в окремо взятій соціальній системі.

Р. Барт, конкретизуючи поняття політичного символу, наголошує, що «знак» (політичний символ) – це «єдність означення з означуваним» [Ільтьо 2013: 262]. Причому, процес набуття певним знаком власного «символічного значення» відбувається як закономірність взаємоузгодженого прийняття членами соціальної системи комунікативних можливостей даного знаку.

У процесі реалізації владних та управлінських рішень політичні актори обирають певну комунікативну стратегію і тактику, що передбачає набір певних політичних символів. Практика політичних акторів втілюється у цілий набір засобів – слова, ритуали, вчинки, жести [Мамонтова 2012: 270]. Важливо також контекстуально зазначити, що символічна політика певного політичного лідера потребує

співвідношення власне «символічного» та інструментальних аспектів його реалізації. Крім того, символічні аспекти політики мають бути інтегровані в існуючу соціокультурну та ціннісну матрицю соціальної системи. Тож, є своя специфіка системи символів, які найбільш позитивно сприймаються в умовах певних соціальних систем.

Особливого значення набуває ця інтегрованість символів у царині міжнародних відносин. Проголошення нового курсу зовнішньої політики зазвичай супроводжується експліцитним використанням системи символів. Як пише В. Полянська: «Стосовно міжнародних відносин, символічна політика стає зброєю дипломатії внаслідок змін у практиці легітимації міжнародного статусу держави чи іншого міжнародного актора. Вона стає складовою системи зовнішньої політики держави і передбачає наявність відповідної технології реалізації» [Полянська 2004: 93]. Власне, процес побудови іміджу політичним лідером передбачає цілий набір вищезазначених аспектів, які допомагають підтримувати ефективні зв'язки з громадськістю, попереджувати репутаційні втрати. М. Едельман наголошує на амбівалентності політичних символів. З точки зору виконуваних ними функцій: з одного боку, індивіди самі активно продукують політичні символи, що відповідають соціокультурним особливостям та неформальним нормам соціальної системи, в якій індивіди та групи індивідів перебувають; з іншого боку, оволодіння політичними лідерами та елітами «символічним світосприйняттям» громадян може призвести до зловживання владними та управлінськими повноваженнями відповідними акторами політичного життя [Косяк 2014: 108].

Ускладнення соціальної та інформаційної систем, на сьогоднішній день, виводять питання політичних символів у політиці на новий рівень. Роль символів у політичному управлінні, структуризації та визначенні напряму політичного процесу актуалізує питання використання комунікативного потенціалу політичних символів як у процесі підтримки власного іміджу, попередження репутацій-

них витрат, так і в контексті досягнення політичної та інституційної рівноваги. Політичні символи, що циркулюють у межах однієї країни можуть слугувати аттрактивним чинником їх позитивного сприйняття і за її межами.

Причому, для перехідних політичних систем, особливо пострадянського простору, ця позитивність обмежується зовнішньою інформаційною оболонкою, яка на практиці не знаходить своєї підтримки у конкретних реалізаційних діях політичних лідерів, їх взаємодії з середовищем політичних систем. Наприклад, так відбувається в сучасних умовах глобалізації, за яких транзитивні політичні системи продукують конгруентність символіки західних демократій. У такому разі створюються конструктивні міжнародні відносини як вихідна позиція для розвитку їх успішної перспективи. Однак, на практиці кризовий стан суспільства, що полягає у невизначеності напряму розвитку політичної системи, актуалізує зміну концепції управління. Причому, в Україні кризова модель зміни суб'єктності політико-інституційних структур може сформуватися як стала. Однією з причин ми вважаємо якраз розповсюдження іншими державами несумісних систем символів, які є по суті взаємовиключними. У подібні перехідні періоди, відбувається розпад символічної системи і актуалізується питання побудови нової [Секретний фронт: телепередача ICTV. 2019: 307]. Науковці стверджують, що недієздатна (крихка) держава має делегітимацію діючих політичних еліт як один зі своїх показників [Компанієць 2016: 136]. Тож в умовах такої держави політичні еліти заради передвиборної агітації застосовують симулякри в ролі символів, намагаючись їх втілити у свідомість середовища [Іщенко 2015b: 289].

Пожвавлення економічних, соціальних, гуманітарних, інформаційних та політичних процесів у процесі глобалізації сприяють хаотизації навколишнього середовища, в якому перебувають держави та політичні системи. Однією з головних причин такого стану слід вважати неконгруентність політичних культур взаємодіючих країн, що пропонують взаємосприйняття певних символів. У сукупності,

це призводить до порушення інституційної рівноваги, накопичення соціальної ентропії, формування протиріч у взаємодії формальних та неформальних інститутів [Щенко 2015b: 157-159]. Забезпечення інституційної рівноваги, контекстуально, залежить від ефективності та функціональності характеристик самих інститутів. Сама ж ефективність політичних інститутів вимірюється як їх здатність підтримувати стабільність соціальної системи, витрачаючи на це мінімальні ресурси [Щенко 2015b: 267-268]. Стабілізація політичного простору, здійснюється, шляхом: соціального управління, яке в першу чергу, передбачає налагодження комунікації у формулюванні, прийнятті та реалізації політичних рішень; конструювання соціально-психологічних умов, що сприяють зменшенню соціальної ентропії. В даному контексті, роль символічних аспектів у політиці важко переоцінити, особливо якщо політичний символ співвідноситься з певним образом дій акторів політики, який повторюючись і фіксуючись у свідомості, стає таким.

Дане твердження цілком справедливо і для зовнішньої політики взаємодіючих держав. Справа у тому, що управлінські політико-інституційні структури здатні використати певний набір символів і привласнити їх через ЗМІ таким суб'єктам, роль яких в міжнародних відносинах є ключовою. Наприклад символ сепаратизму артикульований по відношенню до суб'єктів в одній державі може аж ніяк не співпадати з його оцінкою до того ж суб'єкта, яка дається елітою іншої держави. У такому разі інтереси і цінності політичної еліти іншої держави суттєво відрізняються. А отже, дана еліта привласнює цій соціальній групі протилежний за своїм змістом символ захисника та розповсюджує його ментальний конструкт як на своїй території, так й намагається це здійснити на території інших держав. Технології сучасних комунікативних практик дозволяють вирішувати подібні завдання. Причому, чим більш жорстка авторитарна спрямованість політичної системи, тим активніше вона продукує захисні бар'єри від забороленої дестабілізуючої інформації. Ось чому

демократичні політичні системи, взаємодіючи з авторитарними під час процесу глобального перерозподілу сфер впливу, перебувають у полі маніпулятивних комунікацій, які дестабілізують середовище й разом з ним політико-інституційні структури. Особливо експліцитним це твердження виглядає під час виборчої кампанії, коли заради дискредитації певного кандидата незадовго до дня голосування з'являються компрометуючі неперевірені дані, які символізують корупцію, некомпетентність тощо. Політтехнологи вдосконалюють застосування соціальних мереж як засобу формування громадської думки. За принципом «чорного лебедя», далеко не кожному учаснику комунікації вдається справляти відчутний вплив на своє оточення. Зазвичай, такою здатністю володіють талановиті блогери, які отримують численні схвальні «лайки», утворюють дискусійне поле навколо символів – складових зовнішньої політики держави. Таким чином, ці суб'єкти самі виступають символами, до яких звертаються оточуючі в соціальних мережах для отримання правдивої інформації. Фінансова підтримка таких «чорних лебедів» стимулює їх діяльність. Наприклад, у федеральному бюджеті Російської Федерації на 2016 р. виділена стаття витрат на «інші непрограмні заходи» в обсязі 3570,9 тис. руб. [Федеральный закон 2016: 382]. У бюджеті 2017 р. ця стаття зникає, натомість з'являється нова під назвою «стимулювання професійної діяльності у галузі засобів масової комунікації», на яку виділено 10000,0 тис. руб. [Федеральный закон 2017: 400]. Як бачимо, це стимулювання набуло більш конкретних обрисів.

Інша технологія, що знайшла своє втілення в процесі формування громадської думки навколо конкретних символів у міжнародних відносинах полягає у створенні мережі з лідерів громадської думки, які здатні будь-яку, навіть не існуючу в житті проблему, символічно забарвлену, подати як актуальну і розпочати її обговорення. Привертання до неї уваги, процес обговорення створює ілюзію реально існуючого символу, що має неабияке значення для суспільства. У такий спосіб можна діяти дестабілізуючи суспільні відносини у полі-

тичній, економічній та соціальній сферах, чи навпаки – вивести суспільне середовище на стабілізацію.

Мабуть єдиний спосіб захиститися від пропаганди фальшивих символів це своєчасний аналіз фейкових новин, де проглядається згадана символіка і оперативна відповідь з показом негативної суті цієї інформаційної кампанії.

У березні 2018 р. Єврокомісія опублікувала доповідь експертної групи у складі 39 журналістів, медіа-менеджерів, професорів університетів і представників великих американських інтернет-концернів з викладом способів, як ЄС впоратися з дезінформацією й підвищити медіаграмотність. Основні ідеї доповіді зводяться до наступного:

- збільшити допомогу й фінансування незалежних фактчекінгових організацій і тих, хто займається медіакритикою та підвищенням медіаграмотності;

- великі платформи, такі як Facebook, Google, Twitter, слід перетворити на найбільш «видимі», де інформація помітна та заслуговує на довіру; для цього такі платформи мають ділитися інформацією зі ЗМІ про свої пошукові й рейтингові алгоритми, щоб журналісти краще розуміли, які алгоритми в соціальних мережах сприяють підвищенню рейтингу тих або інших новин, або ж навпаки – працюють на зниження цих рейтингів [Даценко 2018: 10].

Сьогодні ми бачимо спробу російських спецслужб дестабілізувати ситуацію навіть у США. Активно продукується символ сепаратизму в ідеї «Каліфорнійської Республіки» на кшталт ДНР і ЛНР. Ця ідея реалізується через соціальні мережі, створення ініціативних груп в Каліфорнії, які відкрито ведуть агітацію та збір підписів на вулицях [Секретний фронт 2019].

Як показує політична практика, масованний інформаційний вплив на соціальне середовище з метою зміни курсу зовнішньої політики через продукування нових символів доповнюється активною взаємодією між її суб'єктами на вищому рівні. Вони так би мовити підштовхують розвиток подій у по-

трібному напрямку, слугуючи своєрідними аттракторами. Прикладом може слугувати Турецька Республіка та її керівництво. Важливе геополітичне положення на шляху зі Сходу на Захід, близькість кордонів з колишнім Радянським Союзом виявились головним чинником прийняття цієї країни до блоку НАТО. Однак неможливість її вступу до ЄС через політичну нестабільність на сході країни створило умови геополітичної невизначеності, чим скористалася російська сторона. За оцінками західних спецслужб, на прямий підкуп чиновників Туреччини для прийняття «правильних рішень» було витрачено близько 1,5 млрд. дол. [Секретний фронт 2019]. Тож символ дружніх стосунків, зафіксований у домовленості про будівництво «Турецького потоку», зустріч на вищому рівні між Росією і Туреччиною, купівлі російських засобів протиповітряної оборони та в інших символічних атрибутах дає змогу російській стороні вплинути на дестабілізацію політичних інститутів західноєвропейських країн, наприклад через регулювання кількості біженців через територію Туреччини до Західної Європи.

Символічне управління, в контексті інструменту стабілізації політичного простору, сприяє адаптації індивідів та груп соціальної системи до змін зовнішнього середовища, які в свою чергу, суспільство готове сприймати у певних символічних моделях (цінностях, що втілені у міфах, способі дії), конгруентних соціокультурним стереотипам. Соціальні групи, в даному випадку, виступають у якості неінституційних політичних агентів [Славина 2015: 309]. До того ж, політичні символи як технічна складова управління (в комунікативній сфері) сприяють структуризації та визначенню дискурсивного процесу. В свою чергу, політичний дискурс виступає в якості комунікативного середовища, що слугує платформою для розбудови нової політичної реальності чи її корегування. Причому, аттрактивні властивості політичних символів доволі часто забезпечуються їх значним маніпулятивним потенціалом, який дозволяє скеровувати інтерпретацію політичної дійсності до необхідного знаменника.

Маніпулятивний характер політичних символів може володіти інерційним потенціалом. Позаяк символ, створений на певному етапі, може продовжувати здійснювати вплив на суспільну відомість, таким чином перевершуючи аналогічний вплив символів, створених будь-якими публічними організаційними структурами з ідентичними цілями [Славина 2015: 309]. Якісно розбудована матриця політичних символів, сприяє конструюванню нової політичної ментальності, трансформує суспільну свідомість, що створює передумови формування тієї соціальної бази, яка готова сприймати суспільні та політичні перетворення. Таким чином, символізація комунікативної складової політичного процесу, може стати інструментом забезпечення політичної стабільності.

Для відповідної символізації політичного, необхідно розкриття комунікативних практик через комунікативну дію. Комунікативна практика реалізується через спеціалізовані структури та за своїм призначенням передбачає трансляцію певного інформаційного масиву даних, які володіють соціальною значимістю. Формальні та неформальні інституційні практики, які формують політичний порядок, можуть виступати регуляторами комунікативного процесу [Баштанник 2018: 18-19]. У той же час, важливо зазначити, що для формування передумов стабілізації політичного простору в демократичній політичній системі необхідно використовувати комунікативний потенціал неформальних інституційних практик.

Цікаво зазначити, що статична та абсолютна політична стабільність, яка характерна для автократичних політичних режимів, багато чому завдячує, саме формуванню «символічної політичної матриці», яка відповідає соціокультурним особливостям соціальної системи [Іщенко 2015a: 172].

Розвиток та розширення інформаційної сфери сприяє формуванню нової інформаційної культури, яка створює поле для «символізації» політичної сфери. Повідомлення ЗМІ на сьогоднішній день стають основною формою символічної політики [Прилукова 2012: 6].

Попереднє дослідження стосовно функці-

онування політичних інститутів у нестабільному середовищі показало ефективність застосування синергетичної теорії для пояснення і аргументації впливу конкретних політичних символів на соціально-ентропійні процеси у політичних системах і середовищі. Завдяки такому підходу стає експліцитним розкриття міжнародної ситуації, в якій перебуває Україна. Адже будь-який символ у політиці можна ототожнити з певним аттрактором, який взаємодіє та конкурує з іншими символами-аттракторами. Ось чому нашій державі не вдається на тривалий час забезпечити політичну стабільність. Адже вплив різних політичних систем та їх аттрактивних властивостей супроводжується їх почерговим домінуванням у нашій внутрішній та зовнішній політиці. Однак, варто підкреслити системний характер дії символу-аттрактору у сукупності дисипативною структурою аттрактором, під яким розуміють політичну партію, організацію, законодавчі та виконавчі органи влади тощо [Іщенко 2015b: 23-24]. Без такої системи, тобто окремо їх розглядати немає сенсу, оскільки роль символу у комунікативних практиках без суб'єкта дії може ототожнюватись як деяка абсолютна ідея. Ось ця ідея, формалізована у символі, реалізується провідними політичними структурами.

Символічна політика, представлена у політико-інституційній взаємодії, що веде до політичної нестабільності нами розглядається на трьох рівнях політико-інституційної взаємодії. Перший рівень обумовлений взаємодією формальних і неформальних політико-інституційних норм через соціально-політичну суб'єктність. На другому рівні політичні інститути держави, політичні партії, громадсько-політичні організації, групи тиску, взаємодіючи між собою на певних етапах динаміки продукують помилкові, неефективні політичні рішення, що по суті є флуктуаціями, породжуючими кризові явища та нестабільність.

Третій рівень охоплює взаємодію політичних інститутів із зовнішнім середовищем, за певних умов дестабілізуючи його. Причому, символи як основа діяльності політичних

інститутів в межах їх норм слугують аттракторами, що задають напрямок політики. Має місце і зворотний дестабілізуючий вплив зовнішнього середовища на політичні інститути через підвищення соціально-політичної ентропії в ньому і сприйняття пропонованих символів. Таким чином, усі три рівні політико-інституційної взаємодії являють собою синкретизм. До речі, багаторівневість як результат синергетичного прояву в політиці властива трактуванню сучасних дослідників, зокрема А. Венгерова [Венгеров 1993].

Висновки.

Таким чином, символічна політика на тлі глобалізації слугує як знаряддя політичної стабілізації так і дестабілізації. Конкуруючі неконгруентні символи дестабілізують політичну систему і середовище, якщо вони починають переважати усталену систему символів. В умовах авторитаризму політична кому-

нікація через систему символів формує певні ментальні конструкти, що стосуються ціннісних засад внутрішньої і зовнішньої політики, причому їх спектр заздалегідь визначений і контрольований. Автократу вдається уникнути амбівалентності символіки, яка здатна дестабілізувати середовище. Демократія ж продукує на перший погляд інформаційний хаос. А особливість сприйняття інформації в умовах інформаційного хаосу сучасності позбавляє індивідів її раціонального сприйняття, як вважають «апологети» авторитаризму. Однак, з цього хаосу формується порядок, оскільки широкий спектр вибору інформації, так чи інакше, є основою актуалізації саме тієї секторальної інформаційної матриці, яка користується довірою, попитом і збігається з аксіологічними засадами середовища, закладеними у символах.

Бібліографічні посилання

- Баштанник, О.В. (2018). Проблема викривлення комунікації в управлінських відносинах та відтворення політичного порядку. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. №7. С. 17-23.
- Венгеров, А. (1993). Синергетика и политика. *Общественные науки и современность*. №4. С. 55-69.
- Даценко, А.Ю. (2018). Європейський досвід протидії російській дезінформації періоду другої «холодної війни». *Journals.iir.kiev.ua*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3381/0
- Льтьо, Г.Ф. (2013). Символізація політичної дійсності як чинник утворення реальності символічного «я-політичного». *Актуальні проблеми політики*. Вип. 50. С. 261-268.
- Іщенко, І.В. (2015а). Політичні інститути в нестабільному середовищі: функціональні особливості: монографія. Дніпропетровськ: Інновація, 306 с.
- Іщенко, І.В. (2016b). Синергетична проекція політико-інституційної взаємодії у нестабільному середовищі: дис. ... докт. політ. наук.: 23.00.02: захищена 3.12.15; затв. 25.02.16. Д. 415 с.
- Компанієць, О.В. (2016). Концептуалізація недієздатних держав як акторів міжнародної системи. *Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід*. Вип. 22.
- Косяк, Я.О. (2014). Місце та роль символів у політичному житті суспільства. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Вип. 14. С. 107-112.
- Крап, А. (2006). Сутність політичної стабільності: індикатори та функції. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». Випуск 18. С. 118-124.
- Мамонтова, Е.В. (2012). Символ та символічне у сучасному політологічному дискурсі. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. Вип. 22(4). С. 267-272.
- Полянська, В. (2004). Символічна політика: сутність, структура, умови реалізації. *Політичний менеджмент*. №3. С. 87-97.
- Поцелуев, С.П. (1999). Символическая политика: констелляция понятий для перехода к проблеме. *Полис*. № 5. С. 62-75.

- Прилукова, Е. (2012). Природа символической политики. *Современные исследования социальных проблем*. № 5 (13).
- Секретний фронт: телепередача ICTV. (27.02.2019) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ictv.ua/ru/videos/sekretnyj-front-vypusk-vid-27-02-2019/>.
- Славина, О.В. (2015). Символічне управління політичними трансформаціями як постмодерністська технологія впорядкування змін. *Гілея: науковий вісник*. Вип. 92. С. 307-311.
- Стойко, О.М. (2016). Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. «Логос». С. 416.
- Федеральный закон о федеральном бюджете на 2016 год. С. 2384 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.minfin.ru/common/upload/library/2015/12/main/FZ359FZ_ot_141215.pdf.
- Федеральный закон о федеральном бюджете на 2017 год и на плановый период 2018 и 2019 годов. С. 4713. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.minfin.ru/common/upload/library/2016/12/main/FZ415FZ_ot_191216.pdf.

References

- Bashtannyk, O.V. (2018). Problema vykryvlennia komunikatsii v upravlinskykh vidnosynakh ta vidtvorennia politychnoho poriadku [The problem of distorting communication in managerial relationships and the reproduction of political order]. *«Hrani»*. №7. 17-23 (In Ukrainian).
- Venherov, A (1993). Sinergetika i politika [Synergetics and politics]. *Obschestvennyie nauki i sovremennost*. №4. 55-69 (In Russian).
- Datsenko, A. Yu. (2018). Yevropeiskyi dosvid protyidii rosiiskii dezinformatsii periodu druhoi «kholodnoi viiny» [European experience in counteracting Russian disinformation during the second Cold]. *Journals.iir.kiev.ua*. Retrieved from http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3381/0 (In Ukrainian).
- Ilto, H.F. (2013). Symvolizatsiia politychnoi diisnosti yak chynnyk utvorennia realnosti symvolichnoho “ia-politychnoho” [Symbolization of political reality as a factor in the formation of the reality of the symbolic “I-political”]. *Aktualni problemy polityky. Release 50*. 261-268 (In Ukrainian).
- Ishchenko, I.V. (2015a). Politychni instytuty v nestabilnomu seredovyshchi: funktsionalni osoblyvosti: monohrafiia [Political institutions in an unstable environment: functional features]: monograph. *Dnipro: Innovatsiia*. 415(In Ukrainian).
- Ishchenko, I.V. (2015b). Synerhetychna proektsiia polityko-instytutsiinoi vzaємodii u nestabilnomu seredovyshchi [Synergistic projection of political-institutional interaction in an unstable environment]. (*Doctoral dissertation*). Retrieved from http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/D08.051.08/autoreferat_56379c264bab5.pdf (In Ukrainian).
- Kompaniiets, O.V. (2016). Kontseptualizatsiia nedieezdatnykh derzhav yak aktoriv mizhnarodnoi systemy [Conceptualization of incapable states as actors of the international system]. *Zovnishnia polityka i diplomatiia: tradytsii, trendy, dosvid*. Release 22 (In Ukrainian).
- Kosiak, Ya.O. (2014). Mistse ta rol symvoliv u politychnomu zhytti suspilstva [Place and role of symbols in the political life of society]. *Naukovyi chasopys NPU imeni. M. P. Drahomanova*. 107-112 (In Ukrainian).
- Krap, A. (2006). Sutnist politychnoi stabilnosti: indykatory ta funktsii. Ukrainska natsionalna idea: realii ta perspektyvy rozvytku [The essence of political stability: indicators and functions]. Lviv: *Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”*, 2006, 18, 118-124 (In Ukrainian).
- Mamontova, E.V. (2012). Symvol ta symvolichne u suchasnomu politolohichnomu dyskursi [Symbolic and symbolic in modern political discourse]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii : Filozofii. Sotsiologii. Politologii*, 2012, 22(4). 267-272 (In Ukrainian).
- Polianska, V. (2004). Symvolichna polityka: sutnist, struktura, umovy realizatsii [Symbolic policy: essence, structure, conditions of implementation]. *Politychnyi menedzhment*. №3. S. 87-97 (In Ukrainian).

- Potseluev, S.P. (1999). Simvolicheskaya politika: konstellyatsiya ponyatiy dlya perehoda k probleme [Symbolic politics: a constellation of concepts for the transition to the problem]. *Polys*. № 5. 62-75 (In Russian).
- Prylukova, E. (2012). Priroda simvolicheskoy politiki [The nature of symbolic politics]. *Modern studies of social problems*. № 5 (13) (In Russian).
- Sekretnyi front: teleperedacha [Secret Front: Telecast]. (2019). ICTV. Retrieved from <https://ictv.ua/ru/videos/sekretnyj-front-vypusk-vid-27-02-2019/> (In Ukrainian).
- Slavina, O.V. (2015). Symvolichne upravlinnia politychnymy transformatsiiami yak postmodernistska tekhnolohiia vporiadkuvannia zmin [Symbolic management of political transformations as a postmodernist technology to streamline change]. *Hileia: naukovyi visnyk*. Release 92. 307-311 (In Ukrainian).
- Stoiko, O.M. Transformatsiia politychnykh institutiv u suchasnykh perekhidnykh suspilstvakh: monohrafiia [Transformation of Political Institutions in Modern Transitional Societies: Monograph]. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy. «Lohos». Release. 416 (In Ukrainian).
- Federalnyi zakon o federalnom byudzhetе na 2016 god [Federal law on the federal budget for 2016]. Pp. 2384. 2016. Retrieved from https://www.minfin.ru/common/upload/library/2015/12/main/FZ359-FZ_ot_141215.pdf (In Russian).
- Federalnyi zakon o federalnom byudzhetе na 2017 god i na planovyy period 2018 i 2019 godov. [Federal law on the federal budget for 2017 and for the planning period of 2018 and 2019]. Retrieved from https://www.minfin.ru/common/upload/library/2016/12/main/FZ415-FZ_ot_191216.pdf (In Russian).